

Homérský Hymnus na Herma

(pracovní překlad Kerényiho volné parafráze)

Máia, cudná nymfa, nechodila nikdy do shromáždění blažených bohů. Bydlela v hloubi stinné jeskyně; tady se s ní Zeus v neproniknutelné noční tmě oddával milostným hrám, zatímco Héra spala. Nikdo, ani bozi, ani lidé, to netušili. Diovo přání se splnilo. Nymfě nadešel desátý měsíc a vynesl všechno na světlo, vyšlo najevo, co se stalo: Máia porodila neobyčejně bystrého syna, lstivého lichotníka, lupiče a zloděje dobytka, průvodce snů a nočního zákeřníka, jako jsou ti, kdo číhají před vraty na ulici. Brzy se měl mezi bohy proslavit svými činy. Časně zrána se narodil, v poledne hrál na lyru, večer uloupil Apollónova stáda, to vše čtvrtého dne onoho měsíce, kdy ho Máia přivedla na svět.

Sotva chlapec vyskočil z nesmrtelného matčina lůna, nezůstal dlouho ležet v posvátné kolébce, nýbrž vstal, překročil práh vysoké jeskyně a pátral po Apollónově skotu. Našel želvu a získal z ní nedocenitelný užitek. To Hermés byl první, kdo vytvořil z želvího krunýře nástroj. Želva mu přišla do cesty hned před vchodem do jeskyně, kde se loudavě pásala, jak mívají želvy ve zvyku. Diův syn, hbitý Hermés, ji uviděl a zasmál se: „Už to je dobré znamení! Vidím tě docela rád! Vítej, krásná tanečnice, družko při hostině! Přicházíš mi právě vhod. Kdes vlastně vzala, želvo, tak půvabnou hračku, ten ochranný štít na hřbetě, ty, která žiješ v horách? Vezmu si tě domů, buď mi užitečná! Doma je líp, venku je nebezpečno. I zaživa budeš ochranou proti zlomocným kouzlům. Což teprve až zemřeš, jak krásně budeš zpívat!“

Tak započal Hermés s vynálezem lyry. Oběma rukama odnesl želvu do jeskyně a tam ji rozřízl; rychlá byla jeho řeč a rychlý byl jeho čin. Připevnil na želví krunýř dvě rákosové hůlky, nahoře je spojil a celý nástroj pak vypadal tak, jak vídáme na starých vyobrazeních. Přes krunýř pak napjal sedm strun z ovčích střev. Když byl s tou půvabnou hračkou hotov, vyzkoušel tepátkem zvuk strun: v jeho rukách zazněly mocně a Bůh zpíval krásně a spatra; zanotoval v tónině, v níž se mladíci při hostině beze studu škádlí. Zpíval o Diovi a Máii, jak se spolu oddávali milostným hrám, a velebil své vlastní zrození, jež vzešlo z jejich lásky. Připomněl také, jakého se nymfě dostalo bohatství. Jeho myšlenky byly však jinde. Položil lyru do posvátné kolébky; dostal chuť na maso. Vyskočil z vonné jeskyně, aby v okolí zapátral, a lstivě slídl jako zloději za temné noci.

Hélios se již ponořil do hlubin, když Hermés dorazil do Prierie, kde se pod stinnou horou bohů pásal na svěží trávě i jejich nesmrtelný skot a měl tam své chlévy. Máiiin syn, ten zvěd, jemuž bylo souzeno brzy zabít i stookého Arga, oddělil ze stáda padesát krav. Hnal je pozadu po písčité půdě, takže otisky kopyt byly opačné. Pro sebe si udělal podivné opánky z větévek

tamaryšku a myrty a přivázal si je pod chodidla. Měl naspěch a před sebou ještě dlouhou cestu. Jen asi v půli cestu, u Onchéstu v Boiótii, ho zpozoroval jakýsi stařec, který v noci obdělával vinici. Hermés na něho zavolal: „Snad budeš mít mnoho vína, ale neviděls to, cos viděl, a neslyšels, co jsi slyšel! A hled' mlčet, abys neměl sám škodu!“

Tak hnal krávy chvatně přes hory a doly i kvetoucí louky. Temná noc, jeho božská spojenkyně, už dospěla ke konci. Svítalo. Luna, Pallantova dcera, se objevila na obloze právě v okamžiku, kdy Diův syn s Apollónovým skotem dorazil k řece Alfeiu. Neschváceny vešly kravky do chléva uprostřed skal a škubaly jemnou zrosenou trávu. Hermés však nanosil dříví a začal rozdělávat oheň. Z vavřínu si k tomu vyrobil kolík, kterým se dalo rukou rychle točit. Teplem se roznítíl plamen. A Hermés tak první zažehl oheň. Udržoval ho v jámě přikládáním suchého dřeva. Plamen šlehal do výše a kolem se šířilo horko. Zatímco díky Héfaištovi oheň nepřestával plát, přivlekl Hermés velikou silou z chléva k ohni dvě krávy. Povalil je naznak na zem, otočil na bok a obě zabil. Od jedné práce pak přikročil k druhé. Vyřezal maso a tuk a pekl to všechno na dřevěných rožních. Kůže rozprostřel na skálu, aby se tam usušily. Lidé je tam ještě vidávají ležet. Poté rozdělil Hermés maso na dvanáct dílů pro dvanáct olympských bohů včetně sebe samého. Ačkoliv měl na maso určené k oběti velikou chuť a libá vůně ho silně dráždila, přesto se ovládnul a nevzal do úst jediné sousto, protože bohové, kterým se obětuje, jídlo ve skutečnosti nepožívají. Naskládal kusy do chléva v jeskyni na památku své první loupeže. To, co ze zvířat zbylo, spálil v ohni.

Když bůh to všechno vykonal, hodil opánky do řeky, uhasil žhavé uhlíky a černý prach roztrousil kolem. Tak ubíhala noc - již druhá - a Hermés se ještě nevrátil domů. Luna už opět svítila na obloze. K božské hoře Kylléné dorazil časně zrána, během té dlouhé cesty nepotkal nikoho z bohů ani z lidí, ani pes na něj nezaštěkal. Diův syn, hbitý Hermés, vklouzl klíčovou dírkou do jeskynní síně jako podzimní vánek, jak mlha. Po špičkách kráčel jeskyní rovnou do skvostného nejvnitřnějšího chrámu a našlapoval tak lehce, že jeho kroky nebylo vůbec slyšet. Hbitě ulehl Hermés do kolébky, ovinul si plenky kolem ramen a jako nějaké děťátko si pohrával s plenou kolem beder. Tak ležel a levou paží k sobě tiskl lyru. Ale bohyni, matce, nic z toho neušlo a promluvila k svému božskému synovi: „Odkud, ty prohnanče, odkud přicházíš teď v noci, ty nestoudníku? Bojím se, že tě brzy Létin syn celého v poutech vyvleče ze vrat! Anebo povedeš v horských roklích život loupežníka. Klid' se mi odtud! K velkému soužení bohů i lidí zplodil tě otec!“

Chytře jí odvětil Hermés: „Nač tyhle výtky, matko, jako když mluvíš k malého děcku, které sice ještě nechápe, co je špatné, ale snadno se vystraší a bojí se, když mu matka hubuje! Co se mě týče, najdu si nejlepší způsob, jak se navzdýcky o sobe i o tebe postarat. Jistě si nepřeješ, abychom z bohů jediní zůstali bez darů a modliteb. Je přece lepší se po všechny časy veselit z nesmrtelnými v bezbřehé hojnosti, než dřepět tady v té šeré jeskyni! Chci, aby mi prokazovali stejnou posvátnou úctu, jaké se těší Apollón! Jestliže mi ji otec nedá dobrovolně, budu tak smělý - jsem toho schopen! - a stanu se náčelníkem lupičů. Jestliže mě Létin syn vyslídí, může

ho potkat ještě něco horšího: navštívím Pythó (Delfy) a vniknu mu do domu. Tam budu mít možnost nabrat si dostatek trojnožek a pánvic, zlata a stříbra i mnohá roucha! Však uvidíš, budeš-li chtít!“

Takto rozmlouvali ti dva, Diův syn se vznešenou Máiou. Z Ókeanu se vynořil Úsvit a přinesl lidem světlo. Apollón byl již v Onchéstu, v Poseidónově posvátném háji. Tam potkal ve vinici při cestě podivného starce. Oslovil ho, vyprávěl mu o stádu, které hledá: samé krávy s křivými rohy. Jen býk a psi zůstali na místě, všechny krávy jsou pryč, zmizely v jediném okamžiku, když zapadlo Slunce. Neviděl snad stařec na cestě nějakého muže s kravami? Stařec namítnul: „Těžká věc je, můj milý, říci všechno, co člověk vidí. Tady projde kolem hodně pocestných, dobrých i zlých. Jak bych si je mohl všechny prohlédnout? Ovšemže jsem tu celý den kopal na vinici, a zdá se mi, že jsem snad viděl nějakého chlapce, ale nevím jistě, a taky nevím, kdo byl ten klučík, co to stádo s holí v ruce doprovázel. Šel - pořád se přitom ohlížel - za kravami sám; ty krávy byly hlavami obrácené k němu.“ Tak mluvil stařec. Apollón přidal do kroku, všimnul si ptáka s rozpjatými křídly a podle toho znamení hned poznal, že ho oloupil některý z Diových synů. Skokem dorazil do Pylu, zahalen temně zářivou mlhou, zpozoroval stopy a řekl si: „Jaký to div! To jsou stopy krav, ale úplně obrácené, směrem k asfodélové louce! Tyto kroky však nepatří ani muži, ani ženě, ani vlkům, medvědům či lvům. Je to čím dál tím záhadnější!“

Apollón ještě ani nedomluvil a už byl na lesnaté hoře Kylléné, v hlubokém stínu skalní skrýše, kde přivedla nesmrtelná nymfa na svět Diova syna. Šířila se tu líbezná vůně; kolem hory se pásala stáda ovcí. Apollón vstoupil do jeskyně přes kamenný práh. Když Diův a Máiiin syn spatřil rozzlobeného boha, zavrtal se po nos do voňavých plenek. Jako se pod popelem skrývají žhavé uhlíky, tak se schovával Hermés před Apollónem, hlavu ruce i nohy svinul do klubíčka, jako když se chce člověk po koupeli oddat slastnému spánku. Ve skutečnosti byl vzhůru a pod paží pevně tiskl lyru. Diův a Létin syn poznal staré známé, krásnou nymfu z hory i jejího milého syna, to děťátko, co se tu tak obezřele a úskočně choulilo do sebe. Pátravě nakukoval do každého kouta jeskyně; tři zamčené komnaty si otevřel kovovým klíčem, všechny plné nektaru a ambrosie. Leželo tu mnoho zlata a stříbra, mnoho purpurově červených i zářivě bělostných rouch, jak je chovají v posvátných sídlech blažení bohové. Když prohledal všechny kouty v domě, obrátil se Létin syn na Herma: „Ty děcko v kolébce! Řekni mi honem: kde jsou ty krávy? Čím dřív, tím líp! Jinak se nerozejdeme v dobrém! Hodím tě do temného Tartaru, do hrůzné tmy, z níž už není záchrany. Ani matka, ani otec tě odtamtud nedostanou na světlo denní. Zůstaneš pod zemí a budeš vládnout leda mrtvým!“

Hermés mu lstivě odpověděl: „Jaká to nepřívětivá slova, Létin synu! Jaké pak krávy to tady hledáš? Nic jsem neviděl, nic neslyšel ani se od nikoho nedověděl. Nemohu ti nic říci a vysloužit si tak mzdu za své zprávy. Vypadám snad jako silák a chlapisko, co honí dobytek? To není nic pro mě, něco jiného mi leží na srdci: spát a sát mateřské mléko, hovět si v plenkách a v teplé lázni. Jen ať se nikdo nedozví, oč se přeme. Vzbudilo by veliký údiv, že si

novorozeně trouflo uloupit krávy! Takové tlachy se na tebe nesluší! Včera jsem se narodil, nožky mám útlé a země je tvrdá. Ale jestliže chceš, odpřísáhnou na otcovu hlavu: nic jsem neukradl, ani jsem neviděl nikoho krást tvoje krávy, ať byly jakékoliv! Slyším o nich poprvé!“ Čile pomrkal, pak zvedl obočí a nakonec si zahvízdal, jako by svým slovům ani nepřikládal žádnou váhu.

S úsměvem řekl Apollón: „Ach můj milý! Ty prohnáný podvodníku! Mluvíš jako hotový zloděj! Ty ztropíš v horách škodu ještě mnoha pastýřům, když dostaneš chuť na maso a narazíš na jejich stáda. Jestli teď ale nechceš usnout naposledy, tak vylez z kolébky, ty druhu černé noci! Neboť tímto čestným jménem budeš zván mezi nesmrtelnými bohy: budeš se navěky nazývat ochráncem zlodějí!“ Tak mluvil Apollón, popadl dítě a chtěl je odnést v náručí. Hermés to však měl promyšleno: vypustil bratrovi do ruky věštbé znamení, drzého posla břicha, a k tomu kýchl. Apollón ho okamžitě pustil, a přestože spěchal, posadil se vedle něho a vyhuboval mu; potom však řekl: „Teď vzhůru, ty počůrátku, Diův a Máiiin synu! Podle takových věštbých znamení ty krávy najdu! Ty mě povedeš!“

Hermés vyskočil a běžel napřed, bedra ovinutá plenkami, svíral si oběma rukama hlavu, hořekoval proklínal všechny krávy světa; ujišťoval, že je nevinný, a sám vyhrožoval Diem. Jeho výrazy je zbytečné opakovat, poněvadž každý již určitě hru obou bohů prohlédl. Pročpak se Apollón svalil vedle Herma na zem, ne-li smíchem?

Hra však pokračuje na Olympu, u Diovyh nohou. Zeus se tvářil, že Herma nepoznává, a ptal se Apollóna, kde vzal tu roztomilou kořist, novorozeňátko, které vypadá jako nějaký posel. Sluší se chodit s něčím podobným do shromáždění bohů? Nato vykreslil Apollón obraz malého zloděje: vyprávěl o uloupených kravách, o Hermově lsti s obrovskými sandály a o tom, jak ho konečně našel v nejzazším koutě šeré jeskyně, kde by ho byl nepostřehl ani orel, a jak se Hermés pokusil zakrýt rukama zářivé světlo svých očí. Také o kojencových lžích se Apollón zmínil.

Nato ukázal Hermés prstem na Dia: „Otče, Die,“ řekl, „tobě povím pravdu. Jsem totiž upřímný a nedovedu lhát. Přišel k nám dnes časně zrána hledat svoje krávy. Nepřivedl žádného očitého svědka, který by vše mohl před bohy dosvědčit. Násilím mě chtěl přimět k doznání, hrozil, že mě svrhne to Tartaru, poněvadž on je statný mladík na vrcholu sil, kdežto já jsem se teprve včera narodil, jak dobře ví...“ A tak to pokračovalo: jen ať mu otec věří; měl by se radovat, že má tak pravdomluvného syna! Musel by se před Héliem a ostatními bohy stydět! Znovu přísahal, ale teď před Diem už ne na otcovu hlavu, nýbrž na skvostný práh paláce bohů, a vyhrožoval Apollónovi odplatou. Zeus by měl stát na straně mladšího! Tu se také otec dal do hromového smíchu, nabádal bratry ke svornosti, poručil Hermovi, aby dovedl bratra tam, kde krávy ukryl, a kývnutím naznačil svůj úřadek, kterému se, stejně jako všichni bozi i lidé, musel podříditi i Hermés.

Tak oba skvělí Diovi synové spěchali do Pylu. Hermés vyhnal krávy opět na světlo, ze dvorce skrytého v jeskyni na řece Alfeiu. Apollón viděl již z dálky ležet na mohutné skále kůže a divil se, že to dítě mělo sílu porazit dvě dobytčata. Ještě jeden divotvorný kousek Hermés předvedl: vrbové větve, kterými se Apollón pokusil spoutat jeho i krávy, zapustily v půdě kořeny a obrostly tak, že se nemohly hnout z místa. Pak však Hermés uchlácholil bratra zvuky lyry. Apollón zajásal. Podivuhodný hlas mu pronikal k srdci a jak mu celou duší naslouchal, zmocňovala se ho sladká touha. Máiiin syn stál po jeho levici nebojácně, hrál na lyru a zpíval líbezným hlasem k počtě nesmrtelných bohů a temné země, ze které všichni vzešli, i o tom, jakého údělu se dostalo každému z nich. Nade všechny bohy velebil svým zpěvem Mnémosynu, poněvadž on sám jakožto Máiiin syn patřil do její rodiny. Ostatní bohy opěvoval podle jejich hodnosti a po pořádku, tak jak vznikli, všechny pěkně seřazené.

Apollónova touha po lyře byla nepřemožitelná. Říkal si, že tento nástroj stojí za oněch padesát krav, a pociťoval obdiv k bratrovi, který jej vymyslel. Chválil lyru, jejíž hra přináší hned trojí potěchu: rozveseluje, zve k lásce a sladce uspává. Apollón sám provázel olympské Músy dosud jen za zvuku flétny. Od nynějška prý bude sláva Herma a jeho matky mezi bohy nezvratná a on sám mu ochotně slíbí cokoliv, jen když dostane lyru. Protřelý Hermés ukázal vlídnou tvář. Daroval bratrovi lyru a dostal za to nejdříve Apollónovu pastýřskou hůl a jeho pastýřskou hodnost. Musel ovšem Apollónovi přísahat, že mu lyru ani jeho luk neukradne. Nato mu Apollón daroval ještě zlatou, třemi listy zdobenou hůl, která přináší bohatství. (O známé Hermově berle se spojeným dvojitým hadem - berle poslů - není v tomto vyprávění zmínka.) Pouze dar vyššího věštění nesměl Apollón bratrovi postoupit, vždyť on jako jediný se těšil takové důvěře, že znal všechna Diova rozhodnutí. Ale svěřil do Hermova vlastnictví věštné nadání tří okřídlených panen - tří sesterských včel na Parnássu - a také mu odevzdal svou někdejší vládu nad zvířaty a úřad zasvěceného posla do Hádova paláce v podsvětí: úřad Psychopompa, průvodce duší. Tak si Apollón Máiiina syna zamiloval a Zeus mu nadto ještě svěřil styk s nesmrtelnými bohy i se smrtelníky, úřad posla bohů. Užitečný je Hermés i lidem, avšak ne mnoho; v temné noci je totiž po libosti svádí z cesty.